
Reflexen

G. van den Brink

Hoewel de rubriek Reflexen over van alles kan gaan – dat is het aardige ervan – is de gewoonte gegroeid om er van tijd tot tijd in stil te staan bij ontwikkelingen op het gebied van het theologisch onderwijs en onderzoek in ons land. Reeds H. Jonker deed dat in 1973 (één jaar nadat de rubriek startte) en andere redactieleden zijn er door de jaren heen mee doorgegaan. Wie de diverse bijdragen erover door de jaren heen op een rijtje zou zetten, zou een unieke inblik krijgen in een bijzonder stukje institutionele geschiedenis in ons land. Steeds is er sprake van grote betrokkenheid van de kant van de scribenten, maar doorgaans ook van veel zorg en onzekerheid. Wat hebben genomen of te nemen institutionele beslissingen voor gevolgen, ook op langere termijn? Vaak zijn er winnaars en verliezers. Wie begrijpelijkerwijs naar enige stabiliteit verlangt op dit front, wordt altijd weer teleurgesteld. Zoals weleens gezegd wordt over het onderwijs in het algemeen: het enige wat niet verandert, is dat er altijd wel iets verandert. Maar niet altijd blijken veranderingen verbeteringen.

Universitair hiphoppen

In deze bijdrage zet ik om te beginnen de genoemde traditie voort. Latere historici die zich wellicht zullen afvragen hoe men in *Theologia* eind 2022, toen de wereld in brand stond, over zulke onbenulligheden kon schrijven, wijs ik erop dat de twee voorgaande afleveringen van deze rubriek al gewijd werden aan de oorlog in Oekraïne. Aan wat de collega's daarover schreven, met name ook over de kerkelijke en theologische aspecten, heb ik eigenlijk niets toe te voegen. En geheel onbenullig is het hoofdthema van de huidige Reflexen ook weer niet.

De afgelopen tijd waren het vooral twee historische veranderingen op dit terrein die de aandacht trokken. De Theologische Universiteit te Kampen – de enige die daar nog overgebleven was na het vertrek van wat destijds 'Kampen I' genoemd werd – besloot haar boeltje te pakken en stap voor stap naar Utrecht te verhuizen, waar inmiddels een mooi pand in de binnenstad betrokken werd. En de Protestantse Kerk in Nederland besloot in april jongstleden een soortgelijke gang te maken met haar Protestantse Theologische

Universiteit (PThU), die de huidige vestigingen in Amsterdam en Groningen zal verlaten om eveneens in Utrecht neer te strijken. In hoeverre het tweede besluit met het eerste samenhangt is een interessante vraag, waarop het meest correcte antwoord waarschijnlijk luidt: enigszins. In elk geval is het voor de PThU aantrekkelijk dat in Utrecht diverse levensbeschouwelijke opleidingen een plaats hebben gevonden – naast de ThUK|U ook de Universiteit voor Humanistiek en de Tilburg School of Catholic Theology, die overigens vooralsnog wel op twee locaties blijft werken (Tilburg en Utrecht). Voor de PThU bleek bilocatie echter niet langer haalbaar. In elk geval heeft het College van Bestuur geconcludeerd dat deze ‘belemmerend’ werkt op het bereiken van de doelen van de universiteit. Met name de Groningse opleiding werd te klein. Theoretisch had het daaruit volgende besluit tot unilocatie zich dus ook op Amsterdam kunnen concentreren, maar de keuze is dus op Utrecht gevallen.

Deze uitkomst is in die zin merkwaardig, dat de PThU zelf, blijkens een persbericht van 13 april jongstleden, als één van de criteria voor haar keuze voor een geschikte stad ‘samenwerkingsmogelijkheden met een brede universiteit’ gehanteerd heeft. Het is zacht gezegd onduidelijk in hoeverre het hier in Utrecht van gaat komen. Ik heb niet de indruk dat er in de burelen van de Universiteit Utrecht een groot gejuich is opgegaan bij het bericht dat de PThU naar het Utrechtse terugkeert. Veel lezers van dit blad zullen net als schrijver dezes destijds aan de Utrechtse universiteit zijn opgeleid, en konden toen dit bericht binnenkwam misschien een licht gevoel van opluchting niet onderdrukken: zo komt het dus toch nog goed! Theologie hoort immers reeds sinds Voetius thuis in Utrecht. Maar het gesternte waaronder dat gebeurt is intussen wel totaal veranderd. Voor het eerst kiest de Protestantse Kerk ervoor om haar predikantsopleiding zelfstandig vorm te geven, zonder enig samenwerkingsverband met een brede landelijke universiteit. Dat is nogal wat, en het is dan ook niet onbegrijpelijk dat het er op de synodevergadering waar een en ander beklonken moest worden tamelijk heftig aan toeging. Het is eens te meer opvallend, omdat noch door de RUG noch door de VU voortgezette samenwerking met de PThU ter discussie gesteld of bemoeilijkt werd. In het verleden gebeurde zoiets wel aan de UU, en werd juist dat de reden om uit Utrecht te vertrekken.

Achteraf gezien kan men zich afvragen of de keuze voor unilocatie niet beter toen, in 2010, meteen al gemaakt had kunnen worden. Dat scenario lag destijds ook wel voor (het werd onder meer krachtig bepleit door wijlen prof. G.G. de Kruijf, en hij was niet de enige). Ook toen al werd gesteld dat vestiging op twee locaties kwetsbaar zou blijken. Het had, achteraf gezien, veel geld en energie kunnen besparen als men toen doorgepakt had, en het is altijd onduidelijk gebleven waarom dat destijds niet is gebeurd. Het komt de

betrouwbaarheid van een universitaire instelling ook niet ten goede om nu alsnog deze consequentie te trekken en na slechts twaalf jaar opnieuw van standplaats te wisselen. De pijn van dit universitaire hiphoppen, als je het zo mag noemen, wordt nu zowel in Groningen als Amsterdam gevoeld. ‘Zowel in Amsterdam als in Groningen hebben de instellingen [= de faculteiten waarmee samengewerkt wordt] een academische inbedding’, vermeldt de Wikipediapagina van de PThU nog altijd als argument om destijds voor deze beide vestigingsplaatsen te kiezen. Was dat argument nu ineens niet meer relevant? Ter synode legde ouderling prof. F. van der Duijn Schouten terecht de vinger bij het belang van een dergelijke brede universitaire inbedding. Hij vond helaas onvoldoende gehoor om het tij nog te kunnen keren. Als je als synodelid op enige afstand staat van dit dossier, ga je bij zoveel verwarring waarschijnlijk toch maar het liefst af op het advies van het synodebestuur, ook al was dat nauwelijks op inhoudelijke gronden gebaseerd maar meer op de gedachte ‘als we in dit stadium nee zeggen, ontstaan er grote interne problemen’.

Was het wellicht de gebrekkige zichtbaarheid van de PThU die tot het recente besluit noopte? Ook dat punt werd door de universiteit zelf genoemd. Maar in Groningen heeft men een eigen gebouw en de theologische faculteit van de VU, wier docenten nauw en in goede harmonie met de collega’s van de PThU samenwerken, toonde zich bereid desgewenst eveneens een eigen gebouw voor de PThU in te richten. Op de VU heeft men bovendien een keur aan hoogleraren en docenten rondlopen die alle theologisch relevante disciplines bestrijken en ook nog eens het complete spectrum van de PKN-modaliteiten vertegenwoordigen. Kortom, het is een wat raadselachtige gang van zaken, die intussen wel tot een historische nieuwe stap leidde: voor het eerst in de geschiedenis van ons land zal er geen enkele binding meer zijn tussen de PKN c.q. de kerken waaruit deze voortgekomen is en een brede algemene universiteit. De algemene universiteiten, ooit met theologie begonnen, gaan zodoende het laatste stukje kerkelijke theologie dat ze nog hadden verliezen – let wel: niet omdat ze er zelf geen prijs meer op zouden stellen, maar omdat de Protestantse Kerk daarvoor kiest! Enigszins dramatisch gezegd: het is de kerk zelf die de fameuze ‘kooorde’ met het volk nu helemaal doorknipt. Deze keuze van PKN en PThU is zo bezien een verdrietige volgende stap in het proces van secularisatie, en hij zal vermoedelijk ook gevolgen hebben voor de vraag hoe vanuit de algemene universiteiten tegen theologie als discipline aangekeken wordt – iets voor geïsoleerde instituten in de biblebelt.

Bovendien kan men zich afvragen of deze terugtrekkende beweging niet in de hand werkt dat de achterblijvende universiteiten hun theologische faculteiten zullen herinrichten tot departementen voor religiestudies. Nu al heeft

de Groningse faculteit besloten onder een nieuwe naam verder te gaan waarin niet langer verwezen wordt naar theologie of godgeleerdheid. De VU was en is dat nadrukkelijk niet van plan. Zoals bleek uit de recente naamswijziging van haar theologische faculteit naar 'Faculteit Religie en Theologie' zoekt men hier de eigen identiteit juist in het samengaan van wetenschappelijke religiestudie en theologische reflectie. Als de kerk dan zegt 'wij doen niet meer mee', roept dat echter ook hier een herbezinning op deze koers op – al blijven seminaria als dat van de Hersteld Hervormde Kerk, de Unie van Baptistengemeenten en andere kerkgenootschappen gelukkig om een theologische setting vragen. Ook voor de Gereformeerde Bond is de situatie intussen lastig en verwarrend. Deze richtte immers juist de laatste jaren het Cornelis Graafland Centrum in bij de VU in Amsterdam. Vooralsnog zal het voor de Bond daardoor, hoezeer hij ook 'daar wil zijn waar de kerk is', voor de hand liggen om studenten en promovendi naar de VU als voorkeursopleiding te verwijzen. Het valt al met al te hopen dat de PKN manieren weet te vinden om zich op de gezette stap te herbezinnen en in elk geval met aanvullend beleid de evidente nadelige gevolgen ervan zo veel mogelijk te beperken.

Voor wat de nabije toekomst betreft zal het verder interessant zijn om te zien in hoeverre de PThU en de ThUU (dat zal vermoedelijk wel de afkorting worden zodra de K eruit is weggevallen) tot samenwerking kunnen komen. Een gezamenlijke bachelor, mogelijk ook met inbreng van andere partners, ligt zeer voor de hand. Maar zal er meer mogelijk zijn? Of wordt het de ironie van de geschiedenis dat de ThUU in dit proces de door haar zo betreurde rol van de TUA rond de voorgenomen vorming van de GTU over gaat nemen, en de boot van verdere integratie af zal houden?

Onderweg naar één kerk

Op de achtergrond speelt hier ook het herenigingsproces tussen de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en de Nederlands Gereformeerde Kerken een rol. Hoe je je ook precies tot beide kerken verhoudt, het is bemoedigend om te zien hoe men elkaar daar na een bittere geschiedenis van onderlinge verwijdering weer weet te vinden, en over enige tijd (per 1 mei volgend jaar is de bedoeling) zelfs tot eenwording overgaat. Gereformeerden zien de verzoening met God als het hart van het geloof, maar slagen er maar al te vaak niet in deze door te vertalen naar elkaar. Ze splitsen zich zoals bekend gemakkelijk van elkaar af, verbreken bij onenigheid soms zelfs het persoonlijke contact en vechten elkaar ook plaatselijk regelmatig de kerkelijke tent uit alsof het niets is. Ze zijn er ook goed in om het daar vervolgens maar bij te laten als de gemoederen naderhand wat tot bedaren gekomen zijn. Gedane zaken nemen geen keer heet het dan, alsof dat de hoogste wijsheid van het evangelie zou

zijn. Voor schuldbelijdenis ziet zelden iemand aanleiding. Zelfs als men theologisch en spiritueel dicht bij elkaar komt te staan (zoals op een bepaalde manier in het geval van de Hersteld Hervormde Kerk en de Gereformeerde Gemeenten), piekert men er niet over om daar dan ook maar de kerkelijke consequentie uit te trekken – het opgeven van de eigen nestgeur kost blijkbaar te veel. Of het onderlinge wantrouwen is te groot.

In dat licht kunnen we alleen maar met verwondering en dankbaarheid kijken naar de manier waarop vrijgemaakten en Nederlands-gereformeerden elkaar momenteel weten te vinden. Als buitenstaander zie ik daar een reflectie in van het evangelie van de verzoening, en ook een volstrekt serieus nemen van Christus' diepe verlangen naar eenheid onder zijn leerlingen (Joh. 17:21-23). De schuld vanuit het verleden en de pijn die daar her en der nog altijd door geleden wordt, worden niet ontkend of weggestopt – integendeel, die zijn open en publiekelijk uitgesproken. En vanaf dat moment kon naar verzoening gestreefd worden en bleek daadwerkelijk een weg terug mogelijk. Het maakt op mij eerlijk gezegd meer indruk dan de veel 'gemakkelijker' manier waarop de toenmalige Samen-op-Wegkerken elkaar destijds vonden.

Natuurlijk roept dit nieuwe herenigingsproces ook wel vragen op. Sceptici zullen vermoeden dat een tanend besef van het belang van dogmatische beslissingen – concreet: de huidige belevingscultuur – een behoorlijk handje meewerkt om elkaar te vinden. Maar de breuken uit het verleden waren dan ook, achteraf gezien, mede het gevolg van dogmatische scherpslijperij en overwaardering van de rol van het verstand in theologie en geloof. Als men vandaag een betere balans weet te vinden tussen verstand en gevoel, is dat alleen maar winst. Realistischer lijkt me de vraag, of men ook in dit geval niet beter zou kunnen 'doorpakken', en wel door meteen maar met het bestuur van de Protestantse Kerk om de tafel te gaan zitten met het oog op een verdergaande hereniging (een soortgelijk scenario werd onlangs door ons oud-redactielid prof. G.C. den Hertog voorzichtig geopperd voor de Christelijke Gereformeerde Kerken). Het argument om dat niet te doen is bekend: de Protestantse Kerk tolereert vrijzinnigheid. Maar sociologisch gezien lijkt het een kwestie van tijd voordat de eerste vrijzinnige geluiden zich ook in de nieuw te vormen 'Nederlandse Gereformeerde Kerken' zullen aandienen. Of in elk geval zullen naar aanleiding van concrete casus discussies over waar precies de grens overgestoken wordt naar vrijzinnigheid onvermijdelijk zijn. De toenmalige Nederlandse Hervormde Kerk heeft na de aanvaarding van haar nieuwe kerkorde in 1951 geruime tijd geworsteld met het vraagstuk van de kerkelijke leertucht. Uiteindelijk heeft men ervan afgezien deze daadwerkelijk op te tuigen. Dat werd door rechtzinnigen begrijpelijkerwijs betreurd, maar tegelijk zag iedereen wel in dat het alternatief ook allerminst aantrekke-

lijk was – het zou tot een bron van eindeloze kerkelijke narigheid leiden met uiteindelijk alleen maar verliezers.

Zelf voel ik me in dit verband nog altijd van harte gereformeerdebonder – dat wil zeggen: de ecclesiologie van de hervormd-gereformeerde beweging is me dierbaar en heeft me ook altijd diep aangesproken. Ik vraag me ook af of andere gereformeerden op dit punt niet van de geschiedenis zouden kunnen, en misschien wel moeten leren. Niet of ik me wel in een voor honderd procent zuivere kerk bevind (als dat al zou kunnen) is uiteindelijk bepalend, maar of mij in de kerk waarin ik – niet zonder Gods toedoen – geplaatst ben nog de ruimte gegund wordt om conform het evangelie te leven, geloven en (s)preken. Wanneer dat laatste niet meer kan, is een breuk onvermijdelijk. Zolang die grens echter niet bereikt is, kunnen we maar beter voorzichtig zijn, als we althans de bekende repeterende breuk uit het verleden willen voorkomen. De grens tussen wat en wie al dan niet vrijzinnig moet heten, laat zich nooit helemaal met een schaarje knippen. En zelfs als dat zou kunnen, is het nog maar de vraag of je machtsmiddelen moet willen inzetten om de kerk ervan te vrijwaren. Een helder, bijbels en theologisch onderbouwd tegengeluid bieden is een geestelijker weg. De oude vrees dat zodra je vrijzinnigheid de ruimte geeft het met de kerk gedaan is, is ook niet bewaarheid gebleken. Vaak zie je na verloop van tijd in pluriforme kerken juist het tegendeel gebeuren en komt een soort terugkeerbeweging op gang. De Anglicaanse Kerk (denk aan de indrukwekkende afscheidsdienst na de dood van koningin Elizabeth) maar in zekere zin ook onze Protestantse Kerk bieden daar voorbeelden van.

Menselijkerwijs gesproken is zo'n terugkerende beweging juist te danken aan het feit dat 'zij die bleven' inderdaad op hun post bleven. Ze deden dat vaak met vreze en beven, in minderheidssituaties waarin het hen niet gemakkelijk gemaakt werd en ze van de ene (gereformeerde) zijde verdacht gemaakt, van de andere (hervormde) zijde achtergesteld werden. Maar ze deden het al biddend en daarom niet zonder hoop voor de kerk als geheel. Op termijn zie je daar de vruchten van. Je kunt daar puur sociologisch naar kijken: de vrijzinnigheid heeft geen kleinkinderen, zoals dr. E.P. Meijering pleegt te zeggen. Dus blijft na verloop van tijd de orthodoxie over. Je kunt het boven alle sociologie uit ook zien als verhoring van gebeden. In elk geval zouden de beleidsbepalers in de nieuw te vormen Nederlandse Gereformeerde Kerken eens kunnen overwegen, of ze hun koudwatervrees op dit punt niet zouden moeten afleggen.

Secularisatie hier en in de VS

Intussen staan bovenstaande beschouwingen natuurlijk onder het gesternte van de voortschrijdende secularisatie en levensbeschouwelijke pluralisering

in onze cultuur. De kerken waarover het hierboven ging, worden zonder uitzondering steeds kleiner. Binnenkort lijkt dat 'zelfs' voor de Gereformeerde Gemeenten op te gaan. In een op empirisch onderzoek gestoelde bijdrage in dit tijdschrift lieten prof. J. Rouwendal, F.J. Wagenaar en dr. M. Wijma eerder dit jaar zien hoe dramatisch ook de getalsmatige aanhang van de Gereformeerde Bond de afgelopen jaren is teruggelopen. De resultaten ervan, getoetst via een zorgvuldige peer-reviewprocedure, werden hier en daar voor mijn gevoel net iets te snel weggewuifd. De getallen zouden er niet toe doen, maar ze mochten toch ook niet waar zijn. Misschien moeten we in plaats daarvan onder ogen zien dat we het eenvoudig niet redden – niet met het streven om de kerk 'bij de tijd' te brengen, maar ook niet met het idee dat als we nu maar vasthouden aan hoe het altijd was het onze deur wel voorbij zal gaan. De feiten wijzen in beide gevallen anders uit.

Uit het onderzoek van collega's als prof. Herman Paul leer ik, dat we de oorzaak ervan niet zozeer moeten zoeken in de opkomst van de wetenschap (die staat echt niet per se op gespannen voet met het geloof) of in het probleem van het kwaad (dat was er immers altijd al), al worden die twee wel vaak als hoofdschuldigen aangewezen. In het televisieprogramma *Adieu God?* van mijn broer Tijs van den Brink komen ze bijvoorbeeld voortdurend terug. Paul wijst er daartegenover op dat het secularisatieproces in ons land, en breder in Europa (al is het patroon overal weer wat anders), historisch gezien begonnen is in de jaren zestig van de vorige eeuw. Dat was ook precies de periode waarin een tot dan toe ongekende welvaartsgroei inzette. Paul leidt daar voorzichtig uit af dat er een causaal verband is tussen die twee, en ik vermoed dat hij gelijk heeft. Dat zou betekenen dat we collectief de bijbelse waarschuwingen tegen rijkdom onvoldoende ter harte genomen hebben. Het woord van Christus dat een rijke – dat is: iemand die meer heeft dan kleding, voedsel en een dak boven zijn hoofd (vgl. 1 Tim. 6:8) – maar nauwelijks behouden kan worden, wilde er bij ons niet echt in, en ik vrees nog steeds niet. Zo gevaarlijk vinden we het helemaal niet om rijk te zijn. Maar reeds in Deuteronomium 8 valt te lezen wat doorgaans de gevolgen zijn.

Lange tijd werd gedacht dat de situatie in de Verenigde Staten deze these ontkrachtte. Dat was immers een van de meest consumen-tistische landen ter wereld, en tegelijk een van de meest christelijke. Dankzij de enorme rijkdom van veel christenen werd (en wordt) vanuit de VS ook op tal van plaatsen in de wereld zending bedreven. Toch lijkt men zich ook daar nu op een kantelpunt te bevinden. Dat merkte ik van nabij toen ik vorig najaar een sabbatical mocht doorbrengen aan de Trinity Evangelical Divinity School (afgekort: TEDS) in Deerfield, net boven het centrum van Chicago. De prachtige campus daar – evenals die van het nabijgelegen Wheaton College, waar Billy

Graham ooit studeerde – getuigt nog in alles van de grote offers die gebracht zijn om tal van gebouwen neer te zetten en te onderhouden. We logeerden zelf als gezin in een ruim gastenappartement midden op de campus waar destijds nota bene een jacuzzi in aangebracht was. Een uitstekend uitgeruste bibliotheek, collegezalen die al geschikt gemaakt waren voor hybride onderwijs, een *chapel* met een omvang waar de gemiddelde dorpskerk zich niet voor zou schamen, bevonden zich op loopafstand – net als een moderne *gym* (fitnessfaciliteit) en een royale *dining hall*. Maar de zorgen waren er intussen groot, want de studentenaantallen liepen sterk terug. Dat lot trof zowel de universiteit (Trinity International University) als het seminarium, ook al deed dat laatste het in verhouding nog iets beter. Een vergelijkbare christelijke universiteit ten zuiden van Chicago die me uitnodigde voor een gastcollege bleek gelukkig wat minder zorgen te hebben en wel voldoende studenten te blijven trekken. Anderzijds hoorden we ook van een seminarium elders in het land dat zich gedwongen zag zijn bezittingen te verkopen en op veel bescheidener schaal verder te gaan. Wordt dat dan de toekomst?

Deze ontwikkelingen hebben overigens niet uitsluitend met secularisatie te maken. Ze passen in de trend dat Amerikaanse jongeren vaker kiezen voor een praktische beroepsopleiding, vanuit de gedachte dat ze vandaaruit in elk geval in hun onderhoud kunnen voorzien. Vooral de geesteswetenschappen lijden daaronder – inclusief de theologie, maar zij is dus bepaald niet de enige. Vooral van Republikeinse zijde (en die omvat zoals bekend zeker de helft van de natie) wordt het sentiment gevoed dat de geesteswetenschappen per definitie links en ‘woke’ zijn en dat je er bovendien niets aan hebt. Je kunt beter een vak leren. Nu, daar is op zichzelf natuurlijk niets mis mee. Maar veel jongeren zijn wel degelijk reflectief ingesteld, hebben levensvragen, en willen niet zozeer iets willen worden als wel iemand. Als zij groepsdruk ervaren om vooral voor een optimale positie op de arbeidsmarkt te gaan, doet dat natuurlijk geen recht aan hun verlangens en talenten. Cultureel gezien betekent het bovendien een enorme verschraling wanneer de geesteswetenschappen in een vrije val terecht komen. Anderzijds speelt ook mee dat de meer radicaal-evangelische kerken en groepen in de VS die nog wel groeien, het steeds vaker zonder academisch opgeleide voorgangers doen. Seminaries zouden op z’n best alleen maar theoretische kennis overdragen en op z’n slechtst je het geloof ontnemen, zo is hier de gedachte. Wie verbaal een beetje sterk is en iets te vertellen heeft, wordt daarom al gauw zonder enige serieuze vorm van theologische studie of opleiding hogerop groepen – met alle risico’s van dien.

Ik werd intussen bemoedigd door de rustige en gelovige wijze waarop de staf van TEDS – met de bekende theoloog en hermeneut Kevin Vanhoozer als wijze gids – zich te midden van dit alles een weg zoekt. Men ziet de ontwikke-

lingen met lede ogen aan, maar laat zich er niet door van de wijs brengen. Het feit dat een trumpiaanse instelling als Liberty University van Jerry Falwell in Virginia wel duizenden studenten trekt (in 2019 had men hier met meer dan 60.000 *undergraduates* de grootste on-campus populatie van het land!) zou in de verleiding kunnen brengen om dan ook maar een conservatieve koers te gaan varen. Maar de vermenging van het evangelie met nationalisme die leidend is op Liberty acht men ten enenmale verwerpelijk, net als de weigering om het probleem van racisme grondig te adresseren. In een *mainstream* evangelicaal seminarium als TEDS is men dus in zekere zin het slachtoffer van de huidige politieke en culturele ontwikkelingen. Voor de niet reactionaire of fundamentalistische maar wel missionair en diaconaal bevlogen houding van voorbeeldfiguren als Billy Graham en Carl C.F. Henry blijft in deze sterk gepolariseerde tijden blijkbaar minder ruimte over. Niettemin blijft men op TEDS, ook al moesten er de afgelopen tijd ontslagen vallen onder het personeel, vasthouden aan de eigen missie. Dat wil zeggen: men wil trouw blijven aan het evangelie, maar zich juist daarom niet gemakkelijk isoleren van de huidige cultuur en wetenschap met al haar vragen en problemen. Die dubbele loyaliteit vervreemdt enerzijds van 'woke' Democraten en anderzijds van 'maga' (*Make America Great Again*) Republikeinen. Dat is lastig, want een derde weg is er nauwelijks in het Amerikaanse landschap. Maar het is misschien wel de weg waar op lange termijn de meeste zegen op te verwachten valt.

Personalialia

Ik eindig weer waar ik begon: bij de Nederlandse theologische instellingen die tot het achterland van *Theologia Reformata* behoren. Onderstaand overzicht van memorabele gebeurtenissen kwam op de gebruikelijke wijze tot stand: de scribent doet zelf het nodige onderzoek via websites en krantenberichten, maar vraagt via e-mail ook even bij de collega-redactieleden na of die nog andere te vermelden *facta* uit de afgelopen periode kennen. Dat alles leidt dit keer tot het volgende lijstje.

Aan de TUA promoveerde op 21 september jongstleden ds. Arjan Witzier op een proefschrift getiteld *Lezen in het licht van de Geest. Hermeneutische implicaties van het nieuwtestamentische spreken over het verlichtende werk de Heilige Geest*. Promotores waren ons redactielid prof. H.G.L. Peels en prof. A.W. Zwiep van de VU. Wie geen vreemdeling is in het Jeruzalem van de CGK begrijpt dat de thematiek van dit proefschrift in toebereide aarde valt. We spreken de hoop uit dat de theologische verdieping die hier geboden wordt binnen en buiten de CGK een zegenrijke werking zal hebben in de vele gesprekken die gevoerd worden over de uitleg van de Heilige Schrift.

Op 31 oktober promoveerden aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit twee gereformeerde theologen onmiddellijk na elkaar. Allereerst verdedigde de Nigeriaan Aku Antombikums zijn proefschrift *Open Theism and the Problem of Evil*. Hij gaat daarin na in hoeverre het zogeheten open theïsme, een stroming rond auteurs als Clark Pinnock, John Sanders en William Hasker die Gods goedheid probeert te ‘redden’ door zijn alwetendheid te kwalificeren, theologisch recht kan doen aan ervaringen van lijden en pijn. Antombikums, die op dit gebied vanuit zijn Nigeriaanse context als ervaringsdeskundige mag gelden, betoogt dat dit maar zeer ten dele het geval is. De promotores zijn beiden verbonden aan dit tijdschrift, de een als redacteur en de ander als lid van de adviesraad: prof.dr. H. van den Belt en dr. H.D. Peels.

Daarna volgde de Nederlands-gereformeerde predikant Jan van Helden, die bij de collega’s C. van der Kooi en M.A. Smalbrugge promoveerde op de studie *Reformed Modernity. Discerning the Work of the Spirit in Humanist Solidarity Culture in Western Europe from a Reformed Perspective*. Van Helden gaat in dit proefschrift vanuit zijn gereformeerde *Anliegen* vooral in kritisch gesprek met de bekende Canadese filosoof Charles Taylor over de vraag in hoeverre we de ontwikkeling van de moderniteit al of niet als een werk van de Geest kunnen duiden. Hij gebruikt daarbij eerdere theologische cultuurduidingen van Barth, Pannenberg en Borgman als belangrijke stapstenen en oriëntatiepunten. We feliciteren alle promoti van harte met de succesvolle afronding van hun studie.

Op 24 juni 2022 nam prof. Rob van Houwelingen afscheid als hoogleraar aan de Theologische Universiteit Kampen|Utrecht. Zijn afscheidsrede had als titel ‘Geen aanzien des persoons. Petrus, Jakobus en Paulus over de impact van Gods gelijkheidsregel’. Van Houwelingen schreef door de jaren heen diverse leerzame en boeiende nieuwtestamentische bijdragen in dit tijdschrift. Hij betoonde zich een trouw leerling van zijn befaamde promotor en leermeester J. van Bruggen, maar ging gaandeweg ook eigen wegen in exegese en hermeneutiek inslaan. Ter gelegenheid van zijn afscheid werd hem de feestbundel *Troubling Texts in the New Testament* aangeboden, waarvan de lezer als het goed is op enig moment een bespreking in dit tijdschrift kan verwachten.

Op 16 september 2022 nam prof.dr. Wim Janse afscheid als hoogleraar aan de Faculteit Religie en Theologie van de VU Amsterdam. Ook Janse droeg bij aan ons tijdschrift, zij het alweer wat langer geleden: in 1982 en 1983 schreef hij twee diepgravende exegetische bijdragen over een bekend duo *crucis interpretum*: 1 Petrus 3:18 en 4:6. Daarop volgde een loopbaan als kerkhisto-

ricus, eerst aan de Universiteit Leiden en later aan de VU, waar hij in 2008 hoogleraar werd en later dat jaar ook decaan, een functie die hij tot 2016 zou blijven uitoefenen. In 2009 veranderde zijn leeropdracht in 'Religion and Public Policy', in overeenstemming met een verschuiving die zich in die fase in zijn aandachtsgebied had voorgedaan. Zijn afscheidsrede droeg als titel 'Een ondernemende faculteit'.

Op 22 september trad aan dezelfde faculteit prof. Miranda Klaver aan als hoogleraar 'Antropologie van religie, met speciale aandacht voor charisma-christendom'. Klavers leerstoel wordt voor een klein deel gefinancierd door de Charismatische Werkgemeenschap Nederland (CWN) die actief is binnen en buiten de Protestantse Kerk. Klaver, inmiddels ook benoemd tot hoofd van de afdeling Beliefs and Practices aan de VU, sprak een rede uit onder de titel 'Verlangen naar een hemel op aarde? De verbeelding van het charismatisch christendom'. Klaver heeft zich de laatste jaren bewezen als groot kenner van het Amerikaanse evangelicalisme in al zijn schakeringen, en weet (voor buitenstaanders soms moeilijk te doorgronden) ontwikkelingen daarin in de media helder te duiden. We wensen haar veel succes in haar nieuwe rollen.

Nadat redactielid R. Kuil in het vorige nummer al vier benoemingen c.q. bevorderingen aan de PThU kon melden, heeft deze instelling begin juli opnieuw een viertal benoemingen verricht – er wordt dus flink geïnvesteerd in de toekomst. Ditmaal gaat het om de benoeming van prof.dr. A. Huijgen tot hoogleraar dogmatiek, dr. L. Nelstrop tot hoogleraar kerkgeschiedenis, dr. A. Goudriaan (tevens gasthoogleraar historische theologie aan de ETF) tot universitair hoofddocent kerkgeschiedenis en van dr. P.J. van Egmond tot universitair docent kerkgeschiedenis. Met name over de unieke transfer van collega Huijgen is in de (sociale) media al het nodige gezegd en geschreven, zodat ons hier slechts rest hem, maar niet minder de overige benoemden, veel wijsheid te wensen in hun belangrijke nieuwe taak. Die wens geldt eveneens dr. H.S. Benjamins, die onlangs benoemd werd tot persoonlijk hoogleraar vrijzinnige theologie aan de PThU.

Ik noem in het voorbijgaan het digitale symposium dat op 3 en 4 november jongstleden vanuit de Theologische Universiteit Kampen|Utrecht plaatsvond ter gelegenheid van het vijfhonderdste geboortjaar van Guido de Brès, onder de titel 'The Staffe of the Christian Faith and the Making of the Belgic Confession'. Tijdens dit symposium presenteerde collega W. Moehn een belangrijke vrucht van jarenlange noeste wetenschappelijke arbeid: een kriti-

sche editie van De Brès' eerste boek, *Le Baston de la Foy Chrestienne* (1555). De papieren uitgave van deze kritische editie laat weliswaar nog tot volgend jaar op zich wachten, maar de resultaten konden in dit jubileumjaar al gedeeld worden. Gezien de vele in *Le Baston* bijeengesprokkelde citaten uit het werk van kerkvaders waarvan de bron getraceerd moest worden, gaat het hier om een titanisch karwei. Tijdens het genoemde congres waren reacties en reflecties te horen van belangrijke reformatiehistorici als In-Sub Ahn, Lyle Bierma, Eric de Boer, Tony Lane, en Herman Selderhuis. We feliciteren collega Moehn van harte met het bereiken van deze mijlpaal – een uitgave die niet meer weg te denken zal zijn uit het voortgaande reformatie-onderzoek.

Aan de Evangelisch Theologische Faculteit (ETF) te Leuven trad op 26 september dr. Jelle Creemers aan als hoogleraar Godsdienstwetenschappen en Missiologie. Zijn rede droeg als titel “‘In the World, Not of the World.’ Strategic Self-labeling in the Evangelical Free Church Movement in Flanders (1980-2022)”. Creemers trad tevens aan als decaan van de instelling, als opvolger van prof. Andreas Beck die eerder dit jaar deze functie neerlegde om aan de ETF als gewoon hoogleraar kerkgeschiedenis verder te gaan. Het onderzoek van dr. Creemers concentreert zich op het belangrijke thema godsdienstvrijheid, in relatie tot de verhouding tussen kerk en staat. Daar is wereldwijd op allerlei manieren veel over te doen, en Creemers heeft zich gaandeweg ontwikkeld tot een specialist op dit gebied. Relevanter en actueler kun je de theologie nauwelijks maken.

Ten slotte waag ik het erop, in het verlengde van wat hierboven aan de orde was, nog een andere recente promotie te vermelden. Aan Trinity Evangelical Divinity School (TEDS) in Deerfield promoveerde op 2 september jongstleden Mario Tafferner op een exegetische en godsdienstwetenschappelijke studie over *Royal History in Iron Age Moab, Sheba, and Israel*. Als externe examiner fungeerde prof. Koert van Bekkum van de ETF te Leuven. Dr. Tafferner – Duitser van geboorte – is in het dagelijks leven docent Oude Testament aan Tyndale Theological Seminary. Dit seminarium bevindt zich in Badhoevedorp, op een steenworp afstand van Schiphol. Het werd in 1985 opgericht vanuit evangelische kringen in de Verenigde Staten en koos uit strategische overwegingen Nederland – de invalspoort naar Europa – als vestigingsplaats. Het seminarium is klein begonnen, maar trekt inmiddels studenten van over de hele wereld, met name uit Afrika en Azië. Vaak zijn deze studenten al werkzaam in een bediening als predikant of kerkelijk werker en hebben ze ook al enige opleiding achter de rug. Maar ze zijn zeer gemotiveerd om hun theologische kennis te verdiepen en een graad te behalen, bijvoor-

beeld die van Master of Divinity. Deels worden ze daarvoor door hun kerken vrijgesteld, deels ontvangen ze beurzen van Amerikaanse donoren. Opvallend genoeg is het seminarium in Nederland zelf tamelijk onbekend, wat mede te wijten zal zijn aan het feit dat de merendeels Amerikaanse docenten over het algemeen weinig moeite doen om zich onze taal eigen te maken. Samen met collega Van den Belt ging ik er onlangs eens op bezoek en spraken we met enkele docenten (o.a. dr. Tafferner) om de banden, die er altijd wel waren, weer eens aan te halen. We raakten onder de indruk van het vele werk dat op dit seminarium gebeurt – werk dat opvallend genoeg wel tot enige groei leidt. Het aantal studenten is inmiddels zo groot, dat de voormalige basisschool waarin men zich bevindt te klein wordt en men om moet zien naar grotere behuizing. Dat reflecteert de bekende verschuiving in de wereldkerk als geheel van het Noorden naar het Zuiden, waar men nog niet zo bedwelmd is door het elixer van de rijkdom en het leven minder afgesloten is geraakt voor God.